

Опис власного досвіду з теми:
«Мотивація як важливий чинник формування в учнів правової предметної компетентності».

Як прогнозують учені, ХХІ століття буде століттям розвинених інформаційних технологій, глобальної комп'ютеризації виробництва. Такі зміни вимагають і формування нової людини, освіченої, інтелектуально розвиненої особистості і разом із цим толерантною, відкритою до демократичного спілкування й розвитку в національному та міжнародному вимірі. На сьогодні змінилося розуміння освіти та вихованості. Освіченість розуміють не тільки як сукупність необхідних для життя й успішної діяльності знань і вмінь, але і як внутрішнє спонукання до їх застосування на основі вироблених особистістю моральних установок, індивідуально значущих цінностей, особистісних смислів, як загальна функціональна грамотність і компетентність у певних сферах. Вихованість - це відповідність поведінки людини моральним нормам конкретного соціуму та загальнолюдським моральним принципам.

Провідна роль у формуванні такої особистості належить освіті. Світовими тенденціями сучасного етапу розвитку загальної середньої освіти є такі:

- урахування інтересів і потреб окремого учня та суспільства в цілому;
- максимальний розвиток здібностей дитини, незалежно від соціально-економічного та суспільного статусу її сім'ї, статі, національності, віросповідання;
- виховання громадянина, формування системи цінностей та відношень, які відповідають багатонаціональному суспільству;
- особистісно зорієнтований освітній процес, котрий враховує й розвиває індивідуальні здібності учнів, формує загальнонавчальні вміння та навички;
- адаптація молоді до умов життя суспільства;
- відкритість освіти, доступність знань та інформації для широких верств населення. [1]

Актуальність досвіду. Спрямованість освіти лише на засвоєння знань не відповідає вимогам сучасності. Таким чином відбувається відхід від знаннево-орієнтованої освіти, яка передбачає лише передання знань від учителя до учня, до такої системи освіти, яка має їх навчити здобувати самостійно, застосовувати здобуті знання на практиці, виконувати певні професійні і соціальні функції, розвинути відповідні вміння. [2]

Тобто акцент робиться на переорієнтацію з процесу на результат освіти, який розглядається з погляду затребуваності в суспільстві, на компетентнісний підхід, який спрямовує навчання на формування і розвиток компетентностей особистості. Саме компетентності, на думку міжнародних експертів, є тими індикаторами, що дозволяють визначити готовність

випускника до життя, подальшого особистого розвитку, активної участі в діяльності суспільства. Визначення компетентності знаходимо в Державному стандарті базової та середньої освіти. Компетентність — набута у процесі навчання інтегрована здатність учня, що складається із знань, умінь, досвіду, цінностей і ставлення, що можуть цілісно реалізовуватися на практиці. [3]

Для освіти компетентність- це соціально закріплена, наперед задана соціальна вимога до освітньої підготовки учня, важливий освітній результат, зазначає Т.Смагіна. [4] В державному стандарті міститься перелік компетентностей, які потрібно сформувані в учнів. Це ключові, загально предметні та предметні.

В Державному стандарті предметна (галузева) компетентність визначається як набутий учнями у процесі навчання досвід специфічної для певного предмета діяльності, пов'язаної із засвоєнням, розумінням і застосуванням нових знань. Такою предметною компетенцією є правова компетентність, яка формується в процесі вивчення правознавства та об'єднує правові знання, вміння, навички, спосіб діяльності, досвід правомірної поведінки, особисті установки і здібності, що формуються і реалізуються лише в діяльній сфері.

Правова компетентність складається з компонентів:

1) когнітивний – знання з правознавства та процедура їх отримання, необхідні вміння й навички роботи з джерелами правової інформації та вміння самостійно здобувати правові знання, вільно їх використовувати.

2) практично-поведінковий компонент, який включає вміння і навички використовувати здобуті знання в різних ситуаціях, вміння реалізовувати приписи права для ефективної взаємодії з учасниками не тільки навчання, а й суспільного життя.

3) ціннісно-мотиваційний компонент, яким охоплюється особистісне ставлення учня до держави і права, система цінностей (загальнолюдські, національні, громадянські, морально-етичні, правові), певна мотивація правової поведінки та реалізації права. [5]

Таким чином, мета правової освіти, з точки зору компетентнісного підходу, направлена на здобуття правових знань, вироблення предметних умінь і навичок, формування позитивного ставлення до явищ і процесів пов'язаних з правом, і відповідних ціннісних орієнтацій.

Розвиток в учнів правової предметної компетентності забезпечується шляхом формування правових компетенцій. Компетенція в Державному стандарті визначається, як «суспільно визнаний рівень знань, умінь, навичок, ставлень у певній сфері діяльності людини». Визначення ж правової компетенції дає Л.Т.Рябовол, як сукупності знань, умінь, характерних рис, набутих учнями в межах засвоєння змісту правознавства, як шкільного предмета, необхідних їм для виконання певних дій з метою розв'язання проблем, задач, ситуацій згідно з приписами чинного права. Науковець виділяє складові правової компетенції. [6]

Під ***когнітивною компетенцією*** вона розуміє:

- ✓ учень знає основні поняття шкільного курсу, може їх визначити,
- ✓ використати для пояснення державно-правових подій, явищ, процесів;
- ✓ вміє отримувати правові знання з різних джерел;
- ✓ вміє викласти отриману інформацію в усній, письмовій та інших формах;
- ✓ вміє здійснювати логічні інтелектуальні операції з правовою інформацією: аналізує, порівнює, систематизує, узагальнює, робить висновки, розуміє державно-правові закономірності, встановлює причинно-наслідкові зв'язки та тенденції; може брати участь у дискусії на правову тематику та використовувати знання, отримані під час навчання правознавства, для обґрунтування особистої думки, позиції, наводити аргументи та контраргументи.

Практично- поведінкова компетенція полягає в тому, що учень:

- вміє використовувати правові теоретичні знання для виконання практичних завдань (складає таблиці, виконує проекти), вирішення правових задач, проведення правового аналізу ситуацій;
- вміє складати окремі правові документи;
- обирає моделі поведінки, орієнтуючись на приписи чинного законодавства, реалізує їх для правомірної участі в суспільних, зокрема, правових відносинах; усвідомлює відповідальність за свою поведінку.

Аксіологічна компетенція полягає в тому, що учень:

- оцінює державно-правові явища, події, процеси, правові ситуації з позицій загальнолюдських та правових цінностей, висловлює особисте цілісно-оцінне судження;
- усвідомлює ціннісне значення права як регулятора суспільного життя;
- керується в своїй діяльності гуманістичною системою цінностей, з повагою ставиться до прав, свобод та законних інтересів людини та громадянина, свідомо виконує обов'язки;
- позитивно оцінює діяльність інших осіб щодо захисту їхніх прав і свобод.

Разом з тим, за висновками вітчизняних та зарубіжних експертів, зміст сучасної шкільної освіти в Україні не в повній мірі відповідає потребам суспільства та ринку праці, не завжди спрямований на набуття необхідних життєвих компетентностей. Школа сьогодні недостатньо навчає школярів приймати самостійні рішення, використовувати інформаційні та комунікаційні технології, критично мислити, вирішувати конфлікти тощо.

На даний момент для сучасної школи стає актуальною ще одна проблема. Це зниження рівня знань учнів. Все частіше чути про конфлікти між вчителями та учнями, скарги вчителів на небажання учнів учитися та погану дисципліну.

Проаналізувавши причини такого явища, я прийшла до висновку, що вони викликані як об'єктивними так і суб'єктивними причинами, серед яких є відсутність в учнів пізнавальних інтересів, психологічна неготовність їх до навчання, падіння авторитету знань, як шляху досягнення життєвих потреб, нестабільність існуючої освітньої системи, недосконалість організації

навчального процесу, негативний вплив середовища (ЗМІ, вулиця, родина), послаблення здоров'я школярів, слабкий розвиток вольової сфери школярів.

Однією з причин цих проблем є відсутність мотивації в учнів до навчання. Я, як вчитель правознавства, маю виконувати державне замовлення і формувати правові компетенції в учнів. Але як же його виконувати в таких умовах. Тому я вважаю, що важливим засобом формування будь-якої предметної компетенції є наявність в учнів власної мотивації до навчання взагалі і до вивчення окремого предмета. Тому хочу поділитись власним досвідом з даної проблеми, яка є дуже актуальною на даний час.

Новизна досвіду. Важливу роль в процесі виникнення та підтримки мотивації належить вчителю. Необхідність здійснення її на всіх етапах уроку, використовуючи різноманітні засоби та прийоми для формування як внутрішньої так і зовнішньої мотивації учнів саме до вивчення правознавства.

Наукові та практичні дослідження, використані в роботі. Проблема компетентнісного підходу, освітніх компетентностей та компетенцій досліджувалась такими вітчизняними та зарубіжними вченими: Н.Бібік, О. Дахін, В.Краєвський, О.Пометун, Т.Нестеренко, О.Іванова, Г.Скоррбогатова та іншими. Правову компетенцію вивчали Я.Кічук, Д.Клочкова, І.Романова, Л.Рябовол. До проблеми формування правової предметної компетентності та правової компетенції в школі звернулись С.Нетьосова, Т.Смагіна, Т.Ремех.

Проблема дослідження мотивації навчальної діяльності як засобу розвитку пізнавальної активності учнів висвітлена в дослідженнях науковців, методистів, вчителів-практиків, серед яких Є. Ільїн, В. Чирков, які гостро ставлять проблему вивчення внутрішньої мотивації і всебічного аналізу факторів, що як сприяють, так і перешкоджають її виявленню; дослідження Є. Дісі, Ф. Денера і Є. Лонкі, Д. Мак-Малліна і Дж. Стефена, які вивчали вплив на внутрішню мотивацію таких факторів, як: уникання покарання, призи й нагороди, матеріальне заохочення, нав'язування мети, ситуація змагання; робота О. Пометун "Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання", яка містить основи теорії та методики навчання на основі поєднання особистісно-орієнтованого компетентнісного, діяльнісного підходів з використанням значної кількості практичного матеріалу[7]. Вони визначають, що мотивація – це спонукання, яке є причиною активності особистості й визначає її прагнення. Спонуками мотивації є стимул – це насамперед засіб, який спонукає дитину до посиленої діяльності, своєрідний зовнішній поштовх, сила якого зростає залежно від його суспільної значущості та мотив – це усвідомлене дитиною внутрішнє спонукання до дії. Вчителі практики Сухілін М.В. досліджував шляхи мотивації при вивченні суспільно-гуманітарних предметів. [8]. Богданова Л.О. розглядає мотивацію, як ключ до пізнання при вивченні біології[9], Н. Гальскова при вивченні іноземних мов[10]. Про те питання мотивування учнів до

вивчення правознавства з метою формування правової компетентності недостатньо досліджене.

Тому я хочу поділитись досягненнями власного досвіду з проблеми: **«Мотивація як важливий чинник формування правової предметної компетентності».**

Основна ідея досвіду.

Всі негаразди ми часто списуємо на небажання учнів вчитися. Проте ми, вчителі, часто не хочемо усвідомлювати того, що працювати так як 5-10 років тому уже не можна. Міняється час, змінюються і учні. Вони мають більші доступи до інформації, є більш розкутішими. Тому і вимоги до вчителя стають інші. Тепер не достатньо тільки добре знати свій предмет. Треба його презентувати так, щоб учням був цікавий не тільки сам матеріал, інформація, але і процес навчання. Часто можна спостерігати, що в одного вчителя учні можуть втікати з уроків, а до іншого спеціально приходять, навіть, якщо можна пропустити з вагомих причини. Одні ж і ті самі діти в одного вчителя залишаються пасивними, а в іншого розкриваються, активно працюють на уроках, відвідують факультативи, з радістю беруть участь в конкурсах, олімпіадах, показують відмінні знання. Мабуть, причина не тільки в учнях. Знаючий, ерудований учитель, який захоплюється своїм предметом, з творчим підходом до його викладання, власним прикладом впливає на учнів. Школярам подобаються чуйні, сердечні, уважні до запитів та інтересів дітей учителі. Зовнішність, поведінка, моральне обличчя вчителя - все це важливі фактори виховання позитивного мотиву учіння. Нерідко буває, що інтерес до навчального предмету, пробуджений вчителем, переростає в глибокий інтерес до певної галузі науки і визначає вибір життєвого шляху. Водночас, відчуженість, недовіря, авторитарність, іронія з боку вчителя викликають в учня відповідні негативні почуття і зумовлюють пасивне ставлення до предмета, бажання „відсидітись” на уроці тощо. Байдужий вчитель не може захопити своїх учнів предметом. Якщо ж він постійно демонструє відданість своїй справі, впевненість в успіху своєї діяльності, віру в пізнавальну цінність предмета, це відразу передається учням і стає джерелом мотивації навчання. Отже, справжній учитель кожним своїм словом і дією має переконувати учнів у своїй щирості, доброзичливості і справедливості. Тільки за цієї умови можна виховувати позитивні мотиви до навчання, як до відповідальної, цікавої і радісної праці. Тому взяла за правило завжди заходити в клас з посмішкою, гарними словами налаштувати дітей на роботу. Прагну стати для них старшим другом, партнером по спілкуванню і одночасно організатором, керівником, якому можна довіряти в нелегкому процесі навчання.

«Найкращою мотивацією до навчання є орієнтація кожної дитини на успіх. Якщо вчитель не зміг дати дитині радощів успіху - учіння перетвориться для незміцнілої, без наявного морального досвіду людини в тяжкий тягар», - писав В.О.Сухомлинський

Ще важливими засобами мотивації учнів до навчання, які викликають інтерес, зацікавленість, здивування є організація навчальної

діяльності, використання різних прийомів і методів навчання. Учитель повинен іти в ногу із життям, відчуваючи всі зміни, які відбуваються в освіті. К. Ушинський писав: «Учитель живе доти, доки вчиться, щойно він перестав вчитись, у ньому помирає учитель». Вважаю, що не применшуючи ролі традиційних технологій навчання, на сучасному етапі не обійтись без інноваційних технологій. Тому використовую найоптимальніші методи і прийоми мотивації навчальної діяльності: проблемно-пошукові, практичні, інтерактивні, особистісно-орієнтовані методи і прийоми, критичного мислення, розвивального навчання; індивідуальні, групові, колективні форми роботи, співпрацю вчителя і учнів на уроці.

Психологи вивчаючи фактори, що спонукають дитину до навчання, виділяють два види мотивів учіння[11]. *Перший* –це зовнішня мотивація, яка викликана мотивами соціальними: бажанням учнів утвердитися в певному колективі, отримати схвалення батьків, однокласників, учителів, отримати гарну оцінку, чи якийсь подарунок, тобто заснована на заохоченнях, покараннях та інших видах стимуляції. Така мотивація є короткочасною. Учні із зовнішньою мотивацією, як правило, не одержують задоволення від подолання труднощів під час вирішення навчальних завдань. Тому такі діти обирають простіші завдання й виконують лише те, що необхідно для одержання оцінки, похвали, винагороди.

Другий вид мотивів учіння- це внутрішня мотивація, викликана внутрішніми потребами, переважно самою навчальною діяльністю, в основі якої інтереси до змісту предмета, характеру діяльності, прагнення до пізнання нового. Внутрішня мотивація сприяє одержанню задоволення від роботи, викликає інтерес, радісне збудження, підвищує самоповагу особистості, сприяє виявленню безпосередності, оригінальності, зростання креативності та творчості. Яка ж мотивація до навчання є найкращою? Звісно внутрішня, так як діяльність організовується за власною ініціативою, не залежить від чужої волі. Ми, вчителі, повинні використовувати всі можливі засоби для активізації мотивації, як внутрішньої так і зовнішньої, сприяти розвитку внутрішньої мотивації. Я.А. Коменський писав, що « потрібно, щоб усі учні вже із самого початку ясно бачили мету з усіма проміжними ланками й прагнули досягти її».

В своїй практичній діяльності я намагаюся визначити якими мотивами керується той чи інший учень, щоб успішно використовувати і скеровувати процес навчання. В школу приходять діти з різною мотивацією та різними рівнями розумової діяльності. І такі діти часто навчаються в одному класі. Тому намагаюся забезпечити індивіалізацію та диференціацію навчання через організацію особистісно-зорієнтованого навчання, свободу вибору діяльності та виконання робіт, які є посильними для кожного та дають можливість розкрити свої таланти, відчути свою значущість. Безпрограшний стимул, який часто використовую у розмові з учнем «Я вірю, що ти зможеш!» , «У тебе все получится», це допомагає окремим учням позбутися почуття невпевненості та страху.

Не менш важливим є практика планування індивідуальної мети кожним учнем на урок і підведення підсумків досягнень їм через само оцінювання, взаємооцінювання та оцінку вчителя. Схвальні оцінювальні судження вчителя викликають в учнів позитивні емоції. Тому намагаюся помітити і похвалити кожного за особисті успіхи, здобутки, іноді навіть за найменші позитивні зрушення. Намагаюся бути об'єктивною в оцінюванні учнів, тому, що необ'єктивна оцінка знижує інтерес до навчання і перестає бути засобом стимулювання. Постійний контроль за виконанням робіт та їх якістю стимулює учнів до необхідності регулярно виконувати домашні завдання. А якщо і трапляються випадки, невиконання, то надаю можливість виправити оцінку при умові його виконання. І кожна робота повинна бути оцінена. Проте не потрібно «дарувати» оцінки, оцінка повинна бути об'єктивною, відповідати рівню засвоєних знань і вироблених вмінь, інакше в учнів виникне переконання, що оцінку можна не заробити, а випросити. Тому, виставляючи оцінку, поясню її. І звісно, намагаюся вказати на певні успіхи дитини в роботі в порівнянні з попереднім часом, і відмітити, що якщо учень так і далі працюватиме, то досягне більш високого результату. А ще потрібно бути справедливим, однаково ставитись до всіх учнів, якщо бути поблажливим, то до всіх без виключення, якщо суворим, то теж до всіх. Тоді учні розуміють і цінують педагога за справедливість.

Також для учнів з переважно зовнішньою мотивацією намагаюся підібрати завдання, які б їх зацікавили не тільки заради оцінки, але й самим процесом виконання. Наприклад, для учнів, які цікавляться математикою, можу запропонувати скласти юридичні приклади чи рівняння, для учнів, які люблять малювати - намалювати малюнки до теми, оформити юридичний куточок, для дітей, які цікавляться комп'ютером - виконати завдання на комп'ютері - зробити мультимедійну презентацію, підшукати цікаві відео на правові теми. Таким чином, виконуючи ці завдання, в учнів проявляється особистий інтерес, що свідчить про перехід мотивації із зовнішньої у внутрішню.

Дуже важливо викликати і підтримати внутрішню мотивацію, в основі якої знаходяться пізнавальні інтереси. Н. Г. Бадінцян і О. О. Смирнов визначили рівні пізнавального інтересу учнів:

1) споглядальний пізнавальний інтерес, який виражається в тому, що учень з цікавістю слухає розповідь учителя, спостерігає за його діяльністю, але не проявляє при цьому ніяких активних дій;

2) теоретичний рівень пізнавального інтересу, на який впливає характер навчальної діяльності і забезпечується засвоєння учнями теоретичних понять, їх походження і взаємозв'язок;

3) причинно-творчий, перетворювальний рівень спеціальної навчальної діяльності, коли учень має системні знання, прагне не лише до розв'язування, а й до постановки проблем, здатен творчо мислити й діяти не лише в межах навчальної, а й будь-якої іншої пізнавальної діяльності, у тому числі й науково-теоретичної. [12].

Ці знання я використовую в практичній діяльності, щоб сформувані сталі пізнавальні інтереси. Спочатку намагаюся заінтригувати учнів самим матеріалом, який би був цікавим, незвичним для дітей, привертав увагу, викликав позитивні емоції. Для цього підшукую вислови відомих людей, прислів'я та приказки, вірші, цікаву іноді шокуючу, курйозну інформацію, статистичні дані, епіграфи, які стосуються теми. Та увага учня швидко згасає або переключається і зникає зацікавленість, якщо не збуджується бажання глибше познайомитися з виучуваною темою. Тому переходжу до ознайомлення з теоретичним матеріалом.

В правознавстві дуже важливо розуміти, і знати правові поняття, щоб потім вільно використовувати під час виконання усних, письмових завдань. А самі ж поняття є, на перший погляд, важкими і незрозумілими. Тому і стараюсь, щоб учні не заучували їх бездумно, а розуміли саму суть. Практикую метод розкладання поняття на складові, визначаючи ознаки за поняттям і навпаки. Наприклад, вивчаючи поняття «право», називаємо ознаки, характеризуємо кожну із них, а потім на їх основі даємо визначення самого поняття або вивчення іде в зворотному напрямку, коли пропонується визначення поняття, а учні повинні знайти його ознаки. Для подальшого закріплення розуміння понять, вміння використовувати їх за призначенням пропоную різні вправи, такі як: *«Вірю не вірю»*, *«пазли»*, *«знайди пару»*. Для роботи з поняттями широко практикую такі вправи, які розвивають логічне мислення, як *«Головне - другорядне»*, визначення основного поняття за ознаками. Наприклад, держава (закон, територія, податки, суверенітет), парламент (депутати, закони, вибори, голосування). Таку вправу можна модифікувати в іншу - *«Знайди помилку»*, *«Викресли зайве»*, *«Слово-синонім»* (вето-заборона, правило-норма), *«Узагальнення»* (республіка-монархія, закон - право, Верховна Рада-Сенат). Для кращого засвоєння понять проводжу вправи: *«Серединка»*, *«Анаграма»*, *«Знайди поняття»* (із літер двох слів складаєш нове правове поняття), *«Словесний лабіринт»*, *«Дешифрувальник»*, *«Правовий диктант»*, *«Реставратор»*, *«Правовий волейбол»* та інші. Такі вправи сприяють активізації роботи над поняттями, перетворюють учнів в дослідників, забезпечують не тільки засвоєння розуміння, але й правильне використання правових дефініцій. Це забезпечує налаштування учнів на подальшу роботу. Тому що незрозуміла робота нецікавою, а зрозуміла - викликає подальший інтерес. Так поступово переходимо до складніших завдань, до засвоєння теоретичного матеріалу. Учні підготовлені щоб працювати з текстами підручника, з нормативно-правовими актами, які є основним джерелом права. Працюючи індивідуально, в парах, групах, колективно вчимося відшукувати потрібну інформацію, структурувати її в групи, складати таблиці, логічні рядки. І як закріплення отриманих знань розв'язання правових ситуацій. Такий алгоритм вивчення правознавства забезпечує стійкий правовий інтерес, дає добрі результати, оскільки учні бачать практичне використання набутих знань, навчання відбувається не заради навчання, а носить дієвий практичний характер.

Ще одним фактором розвитку внутрішньої мотивації є підтримка вчителем інтересу до вивчення правознавства на кожному уроці, кожному етапі уроку. Так, в 9 класі, коли учні тільки починають вивчення правознавства, проводжу *зустріч-інсценізацію* з богинею правосуддя «Фемідою», яка в монолозі висловлює значення права в житті людини і необхідність дотримуватися законності і правопорядку.

Важливе місце на кожному уроці відвожу етапу мотивації, так як вона активізує навчальну діяльність учнів, сприяє формуванню початкового бажання освоїти навчальний матеріал, викликає інтерес до процесу навчання. На початку уроку, обов'язково вказую чого нового і корисного учні дізнаються на уроці, де вони можуть застосувати набуті знання, в чому їх практична цінність. На цьому етапі активізую пізнавальний інтерес через мотиви успіху чи незадоволеності результатом, які виникли на попередніх заняттях, пропонуючи форми діяльності, які найбільше люблять учні. А ще через мотиви здивування, інтриги, зацікавленості. Вступна мотивація може здійснюватися у формі бесіди, показу, інсценізації, гри, демонстрації того чи іншого предмета або явища, на яке буде спрямовано весь процес навчання. Так при вивченні теми «Громадянство» пропоную побути в ролі «доктора Ватсона і Шерлока Холмса», і розгадати таємниче зашифроване послання і визначити тему заняття, за декількома предметами - паспортом, свідоцтвом про народження, Конституцією України, булавою. Найбільш ерудовані учні зможуть пояснити яку підказку дають саме ці предмети. На етапі вступної мотивації використовую епіграфи, вірші, уривки із художніх творів, відео сюжети із телевізійних програм, документальних та художніх фільмів, статей із періодичної преси, і організую евристичну бесіду, створюю проблемну ситуацію, логічну суперечність, для розв'язання та пояснення якої у дітей не вистачає знань.

Зацікавивши учнів на початковому етапі уроку, дуже важливо цей інтерес підтримувати протягом уроку, в процесі вивчення нового матеріалу. Поточна мотивація має закріпити і посилити інтерес до навчальної діяльності:

- у процесі його пояснення;
- у ході виконання практичних завдань (розв'язання юридичних задач, вирішення правових ситуацій, виконання самостійних практичних робіт);
- у процесі контролю.

На цьому етапі забезпечую мотивацію через :

- зміну видів діяльності: (репродуктивних і пошукових, усних і письмових, індивідуальних і фронтальних)
- зміну викладу матеріалу:
 - цікаві приклади, парадоксальні факти, екскурсії;
 - незвичну форму подання матеріалу;
 - емоційність мови;
 - пізнавальні ігри;
 - дискусії;

- аналіз життєвих ситуацій.

На цьому етапі дуже важливо навчити учня вчитися, здобувати знання. Тому обов'язково звертаю увагу на правила проведення тієї чи іншої вправи, алгоритм роботи, наприклад розв'язання правової ситуації. Обов'язково організовую роботу з текстом підручника. Учні можуть читати текст, відшуковуючи відповіді на питання, **методом позначок, методом постановки питань**. Як результат їм можуть бути запропоновані завдання структурувати матеріал у формі таблиці, схеми, логічного рядка, плану.

Дуже важливо навчити дітей працювати з нормативно-правовими актами, розуміти, що вони є основним джерелом права в Україні, навчити, де можна знайти необхідну інформацію. Уже на першому уроці з правознавства, повідомляю, що право є регулятором суспільних відносин, наше суспільство перебуває на стадії реформування, тому право не є сталим і закріпленим, воно постійно змінюється, так як повинно відповідати суспільним потребам. Тому старі правові норми втрачають силу, набувають чинності нові. Рекомендую обов'язково при вивченні правознавства звертатися до сайтів Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів, інших державних органів, на яких відображаються всі зміни в законодавстві.

На кожному уроці організовую роботу з документами. Особливо дієвий результат має це тоді, коли пропоную їм певні правові ситуації та знайти шляхи їх розв'язання. Учні на основі власного досвіду, намагаються виконати завдання. Не коментуючи їхні відповіді, надаю можливість познайомитися з витягами законів, і потім ставлю теж саме запитання. Таким чином учні знайомляться з нормативними актами, розуміють, що саме вони є основним джерелом права, здобувають навички застосування теоретичних знань, виконуючи практичні вправи.

Завершальним етапом формування мотивації є закінчення уроку, через усвідомлення результатів навчання. Тому пропоную учням висловити своє враження від уроку, відмітити чи досягли поставлених цілей, очікувань, пропоную це зробити шляхом виконання вправ **«Дерево передбачень»**, **«ЗХД»**, **«Рюкзак. Мясорубка, Корзина»**, **«Незакінчене речення»**. Наприклад пропоную учням продовжити вирази:

- Мені сподобалось.....
- Я б запропонував змінити...
- Мене вразило.....
- Мене змусило задуматись....
- Мені залишилось незрозумілим.....

Також вважаю за потрібне націлити дітей на вивчення наступних тем, вказуючи, на необхідність системних знань, через постановку проблемних завдань.

І як завершення мотивації на даному уроці є оцінка діяльності кожного учня через само оцінювання, взаємооцінювання та оцінювання вчителем, та домашнє завдання. Домашні завдання складаються з двох частин: однакової

для всіх і другої, яка дає можливість дітям вибрати завдання за власним бажанням, враховуючи її нахили, інтереси.

Ще на кінець уроку пропоную учням, звернути на зупинку **«Паркування»**, залишити інформацію, якщо є незрозумілі питання. Ця вправа дає можливість окремим дітям, які соромляться на загал визнати свою проблему, зробити це інкогніто. Я ж бачу, які питання є не зрозумілими, то на наступному уроці їм приділяю увагу.

Для активізації мотивації навчання використовую такі прийоми:

- *проблемна ситуація*
- *нетрадиційний початок уроку*
- *ігрові моменти*
- *використання і стимулювання творчих, креативних завдань.*

Особливо учні люблять використання ігор та ігрових моментів: **«Правовий волейбол»**, **«Пінг-понг»**, **«Ти мені - я тобі»**, **«Анограма»**, **«Лабиринт»**, **«Допоможи Незнайку»**, **«Ланцюжок»**. Саме ігри допомагають не тільки закріпити отримані знання, але й надати навчання невимушеної ігрової форми. Ще дуже часто проводжу **рольові ігри**, розігруючи правові ситуації **«на виборчій дільниці»**, **«засідання Верховної Ради»**, **«судове засідання»**, **«збори членів громадської організації»**, **«прийом на роботу»**. Учнім подобається виконувати роль суддів, адвокатів, прокурорів, державних службовців та інші. Саме під час таких ігор учні не тільки знайомляться з процедурою проведення засідань та прийняття рішень, але самі відчують складність цього процесу, відповідальність за ці рішення. А також розвивають акторські здібності.

Для активізації інтересу дітей широко практикую використання творчих завдань. Учнім пропоную завдання на зразок:

- *«Що станеться, якщо...?»*,
- *«Яким я уявляю собі...»*,
- *«Ви обрані депутатом міської ради, ваші пропозиції щодо вирішення проблем місцевої громади»*,
- *«Ви кандидат в народні депутати, підготуйте передвиборчу програму»*.

Часто учні отримують завдання виступити в ролі журналістів і дізнатися громадську думку щодо того чи іншого питання, наприклад, щодо діяльності місцевої влади, провести статистичне дослідження серед жителів мікрорайону, учнів школи щодо ставлення до проблеми насильства в сім'ї та інші. Таким чином, учні здобувають не тільки практичні навички дослідницької роботи, але й розуміння необхідності своєчасного правового регулювання суспільних проблем. Ці завдання виконуються групою учнів, виховують в них взаємовідповідальність за результат роботи. Водночас учні виконують і індивідуальні завдання. Пропоную їм скласти **кресворд**, **твір-есе**, **вірш**, **головоломку**, **намалювати малюнок** до певної теми.

Якщо урок обмежений в часі, то позакласне навчання має більше можливостей для формування сталого інтересу до вивчення правознавства. Адже саме на засіданнях правового клубу, гуртка можна розглянути питання,

які цікаві учням, запропонувати різноманітні форми роботи. Я є керівником клубу «Юний правознавець», на засіданнях якого учні мають можливість поглибити знання з теорії, практичні навички над розв'язанням правових задач, ведення дискусій, вміння підбирати матеріал і використовувати його. Засідання проводяться у формі бесіди, круглого столу, дискусії, дебатів. На засідання клубу запрошувались працівники служби у справах дітей, управління юстиції, кримінальної міліції у справах неповнолітніх, державної пеніціарної служби. Також організовувались зустрічі з випускниками навчального закладу, які продовжують навчання на юридичних факультетах вищих навчальних закладів. Велике захоплення учні отримують від **екскурсії** до РАЦСу, Прокуратури, Юридичної консультації, Державної виконавчої служби, Центру зайнятості, нотаріальної контори та інших установ, де потрібні юридичні знання. Таким чином учні мають змогу краще дізнатися про ці організації, але можливо і визначитися з вибором майбутньої професії. Учасники клубу беруть активну участь в організації та проведенні Всеукраїнського тижня правових знань. Вони готують виступ агітбригади, ігри для школярів початкової та базової школи, правову газету.

Результативність досвіду.

" В.О.Сухомлинський, звертаючись до вчителів, писав: „Не забувайте, що ґрунт, на якому будується ваша педагогічна майстерність, - у самій дитині, в її ставленні до знань і до вас, учителю. Це - бажання вчитися, натхнення, готовність до подолання труднощів." Тож аналізуючи свою роботу, можу з впевненістю сказати, що мотивація є важливим чинником формування правової компетентності учнів на уроках правознавства. Завдяки регулярному використанню мотивації мені вдалося досягти:

- зростання пізнавальної активності учнів на уроках, зростання їх цікавості, інтересу;
- розуміння значення правових знань у житті кожної людини;
- вміння працювати з навчальним матеріалом, НПА;
- вміння шукати необхідну інформацію в НПА;
- вміння використовувати теоретичні знання при розв'язанні правових ситуацій, в повсякденному житті;
- використання додаткової літератури;
- зростання загальної ерудиції учнів;
- формування розуміння права як суспільної цінності, як регулятора суспільних відносин;
- усвідомлення необхідності дотримання правових норм.

Результативність успішності учнів з правознавства складає: 71% мають знання високого і середнього рівнів. Учні беруть участь, є призерами у Всеукраїнському конкурсі юних суспільствознавців «Кришталева сова», у Всеукраїнській олімпіаді з правознавства - кожного року мої учні є призерами II та III етапів, конкурсі – захисті науково-дослідних робіт при Малій Академії Наук, є учасниками збірної команди міста на обласному турнірі юних правознавців. Щороку серед випускників школи, які

продовжують правову освіту у вищих навчальних закладах є мої учні. Я горджусь цим. Це є мотивація для мене як педагога. Усвідомлення добре виконаної справи, бажання працювати і не зупинятися на досягнутому. А Дістервег писав: «Учитель для школи — це те ж саме, що сонце для всесвіту. Він джерело тієї сили, яка надає руху всій машині. Остання заіржавіє у мертвому заціпенінні, якщо він не зуміє вдихнути в неї життя і рух...». Своє призначення бачу в тому щоб бути для дітей сонцем, світити, зігрівати, допомагати стати справжніми людьми, громадянами держави Україна.

Література:

1. О. Корсакова, С. Трубачова. Зміст сучасної шкільної освіти: дидактичний аспект Освіта.ua <http://ru.osvita.ua>
2. Компетентностная парадигма в образовании : опыт философско-методологического анализа / А. Л. Андреев // Педагогика. - 2005. - N 4. - С. 19-27. ...
3. Державний стандарт базової і повної середньої освіти" mon.gov.ua/ua/often-requested/state-standards/
4. Т.Смагіна Формування громадянської компетентності учнів у процесі навчання правознавства <http://referatu.net.ua/referats/7569/173879>
5. Л.Т.Рябовол. Яким має бути результат правової освіти/Історія та правознавство/.-2013.-№16-18 .
6. Л. Т Рябовол. З історії організації шкільної правової освіти в незалежній Україні/Історія та правознавство/.-2013.-№16-18 .
7. О. Пометун "Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання".-2004.-192с.
8. М.В.Сухілін. Прийоми і методи стимулювання і мотивації навчальної діяльності учнів при вивченні предметів суспільно-гуманітарного циклу <http://www.google.ru>
9. Методичний посібник "Мотивація - ключ до пізнання" <http://www.google.ru>
10. Гальскова Н.Д. Теория и практика обучения иностранным языкам <http://www.google.ru>
11. Педагогічна психологія: навчальний-методичний посібник http://subject.com.ua/psychology/pedagog_psychology/27.html
12. Н. Г. Бадінцян і О. О. Смирнов . Мотиваційний компонент навчальної діяльності. Загальна характеристика мотивів учіння Педагогічна психологія: <http://schoollib.com.ua/psychologiya/3/4.html>

